

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

**ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ,
УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

*Збірник матеріалів
II Міжнародної науково-практичної конференції
(8-9 червня 2023 р.)*

Харків – 2023

Формування й розвиток успішної команди (<i>Баніт О. В.</i>)	147
Сторітелінг в освіті дорослих (<i>Бочарова М. П.</i>)	151
Сторітелінг для вивчення іноземної мови дорослими учнями (<i>Гончарова О.М.</i>)	154
Роль та місце цифрових сервісів в організації освітнього процесу закладів вищої педагогічної освіти (<i>Желізняк О.А., Собченко Т. М.</i>)	157
Підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти як квест-технологія (<i>Козубцов І. М.</i>)	160
Особливості застосування менторингу під час освіти дорослих (<i>Кошіль О.П.</i>)	163
Онлайн-курси для формування самоосвітньої компетентності особистості в сучасному світі (<i>Майстрюк І. С.</i>)	167
Упровадження технологій інтерактивного навчання фахівців з питань цивільної безпеки у післядипломній освіті (<i>Михайлов В.М., Гайович Г.В., Михайлова А.В.</i>)	170
Інформаційні та комп'ютерні технології як основа професійної компетентності майбутнього лікаря (<i>Нессонова М. М., Кудрявцева Т. О., Арсен'єв О. В.</i>)	174
Проблеми використання цифрових технологій в освіті дорослих (<i>Пономарьова Н.О., Лі Хайцзюань</i>)	178
Підготовка викладачів до формування емпатійно-рефлексивної культури майбутніх учителів (<i>Ревенко І. В.</i>)	181
Застосування технологій тайм-менеджменту в самоосвітній діяльності науково-педагогічних працівників ЗВО (<i>Самко А. М.</i>)	184
Технології навчання дорослих в умовах курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників (<i>Федорчук В.В.</i>)	188

СЕКЦІЯ 6. Інклюзивний підхід в освіті дорослих

Інклюзивний підхід в освіті дорослих (<i>Єсікова І. В.</i>)	192
Етнодизайн для створення інклюзивного освітнього простору (<i>Чжао Цянь</i>)	194

СЕКЦІЯ 7. Освіта дорослих в Україні та зарубіжжі: сучасний стан, історія і перспективи розвитку

Self-taught studies and attitude of the franciscan friar towards the challenges of education and tvangelization of the autochthonous groups in the Americas (<i>Zhizhko E. A., Beltrán G. A.</i>)	197
Освіта дорослих в Україні: перспективи правової регламентації (<i>Астахов В. В.</i>)	201
Формування лідерської компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти: зарубіжний досвід (<i>Білик В. М., Якушин Д. В.</i>)	204
Організація шкіл для дорослих як предмет уваги педагогічної громадськості другої половини ХІХ – початку ХХ століття (<i>Друганова О. М., Білик В. М.</i>)	208
Розуміння та місце праці у сучасній концепції освіти дорослих у Німеччині (<i>Костенко О. В.</i>)	211

**ОРГАНІЗАЦІЯ ШКІЛ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ ЯК ПРЕДМЕТ УВАГИ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ГРОМАСЬКОСТІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ –
ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

У статті проаналізовано питання організації шкіл для дорослих, що були представлені педагогічною громадськістю ХІХ – початку ХХ століття на сторінках часописів, у процесі виступів на засіданнях різних секцій з'їздів, що проходили у межах обраного для дослідження часу. Проаналізовано особливості діяльності шкіл для дорослих, рекомендації діячів освіти стосовно організації процесу навчання, змісту, форм і методів, а також вимоги до педагогічної майстерності вчителів, що працювали у недільних школах.

Ключові слова: *школи для дорослих, педагогічна громадськість, особливості, організація, ХІХ – початок ХХ століття.*

The article analyzes the issue of the organization of schools for adults, which was presented by the pedagogical community of the 19th - early 20th centuries on the pages of magazines, in the process of speeches at the meetings of various sections of the congresses held within the period chosen for the study. The peculiarities of schools for adults, the recommendations of education officials regarding the organization of the learning process, content, forms, and methods, as well as the requirements for the pedagogical skills of teachers who worked in Sunday schools were analyzed.

Keywords: *schools for adults, pedagogical community, peculiarities, organization, 19th-early 20th centuries.*

Вступ. Проблема розвитку освіти дорослих як складова освіти впродовж життя поступово стає метою розвитку людини, що сприяє утвердженню людиноцентриського напрямку в освіті, уможлиблює самовираження, самореалізацію, уміння діяти тощо.

У цьому контексті важливу роль відіграють не тільки результати нових наукових досліджень, а й звернення до накопиченого досвіду, традицій, що вже апробовані й довели свою ефективність.

Установлено, що проблема організації освіти дорослих в Україні була й залишається предметом наукового аналізу вчених. У їх переліку варто назвати: Л. Березівську, А. Боярську-Хоменко, Л. Вовк, О. Друганову, С. Сірополка, О. Сухомлинську та інших.

Мета статті – проаналізувати основні питання організації шкіл для дорослих, що були презентовані педагогічною громадськістю ХІХ – початку ХХ

століття на сторінках часописів й у процесі публічного обговорення на різних засіданнях секцій наукових товариств та з'їздів того часу.

Методи дослідження. Використано комплекс теоретичних методів для з'ясування основних питань організації шкіл для дорослих.

Результати. Загальновідомо, що друга половина XIX століття позначилася в історії розвитку освіти в Україні як час появи недільних шкіл для дорослих, ініціаторами відкриття яких стали приватні особи, асоціації різних типів, громадські й приватні зібрання тощо. Зауважимо, що такі школи стали предметом активного обговорення в суспільстві того часу. У часописах, на зустрічах, засіданнях різних секцій наукових товариств, з'їздів тощо проходили жваві дискусії щодо ролі, завдань недільних шкіл, методів, форм та засоби, що використовувалися у школах з метою поширення грамотності серед дорослого населення.

Педагогічна громадськість активно вивчала досвід організації навчання дорослих, апробований у полтавських і київських школах, що з'явилися у середині XIX століття. Недільні школи, як зазначав В. Вахтеров у статті «Недільні школи і повторювальні класи», стали ґрунтом, де зустрілися дві багатообіцяючі в майбутньому течії [5, с. 81]. Зазначимо, що участь у таких дискусіях брали: Я. Абрамов, Х. Алчевська, М. Костомаров, С. Миропольський, М. Пирогов, О. Потєбня, К. Ушинський, М. Чалий, П. Чубинський та інші.

Установлено, що особливістю шкіл для дорослих, згідно аналізу їх існування, проведеного К. Ушинським, В. Вахтеревим, Х. Алчевською та іншими ініціаторами й активними учасниками організації шкіл для дорослих, було:

- серйозне ставлення до навчання і зосередженість різних за віком і за вдачею учнів, які «добровільно, з повною довірою до своїх учителів та з вірою в силу знання» (В. Вахтеров), відвідували навчальні заняття. Як наголошував К. Ушинський, учні недільних шкіл «з чорними мозолистими руками, з забрудненими обличчями, з запахом і кольором, що виразно нагадували ремесло кожного», приходили на заняття «...не для розваги, не з пустої цікавості, а збиралися робити справу, і що ця справа...видається їм не лише справою корисною, серйозною, але якоюсь святою, якоюсь релігійною справою» [5, с. 78 – 79];

- висока вмотивованість слухачів, які «серйозно», «старанно», «уважно...ловлять кожний порух, кожне слово наставника» (К. Ушинський), намагалися «...якомога точніше та повніше засвоїти викладене» (В. Вахтерев) [5, с. 77 – 82];

- різноманітність викладацького складу недільних шкіл. Так, серед учителів таких шкіл згадували представників духовенства, дворян, різночинців, чоловіків та жінок; професорів і студентів тощо. Навчали, як писав М. Пирогов, «майже кращі... за здібностями, і за моральністю...». Винагородою за їхню працю в недільній школі, як згадував Я. Абрамов, «було почуття морального задоволення», що давало їм «сили нести свою нележку та безкорисливу працю» [4].

Вітчизняні просвітники суттєву увагу приділяли також вимогам до педагогічної майстерності вчителів шкіл для дорослих. Наприклад, Х. Алчевська задавалась питанням: що ж то за вчитель, який може вести урок, тільки тоді коли в нього є натхнення, адже учні з кожного уроку мають винести користь. Просвітниця прийшла до висновку, що впевненість, спокій вчителя здатні бадьоро налаштувати

слухачів і досягати поставленої мети [1, с. 342]. Б. Гринченко стверджував, що вчителі мають своїм життям, знаннями заробити у своїх учнів віру й повагу до себе [3, с. 371].

К. Ушинський підкреслював, що «чим коротший час навчання та чим більше напружена увага учнів, тим більше повинен учитель дорожити цим часом і увагою, тим обережніше й розбірливіше повинен бути у виборі предметів для розумових вправ» [5, с. 79 – 81]. Наголосимо, що організацію недільної школи видатний вітчизняний педагог називав «одним із найскладніших педагогічних завдань». К. Ушинський надав декілька рекомендацій щодо відкриття недільної школи. Серед них:

- відмова від «надмірних утисків та регламентації»;
- вільний вибір як основа організації шкіл для дорослих: «...цілковито вільне бажання, з одного боку, навчатися, з другого – навчати»;
- заздалегідь продуманий й затверджений вибір предметів для учнів протягом усього року. Підкреслимо, що нові вчителі, що приходять до школи мали можливість запропонувати нові предмети;
- ретельна підготовка до кожного уроку, ретельний аналіз учителями усього «пройденного шляху», й, накреслення того, «який ще залишається пройти» [5, с. 79 – 81];
- основа діяльності школи – це принципи виховуючого та практичного характеру навчання (С. Миропольський). Важливу роль при цьому відіграватиме цикл естетичної підготовки: малювання або креслення, хоровий спів (С. Миропольський).
- утворення ради з засновників шкіл, яка обере «зі свого складу двох чи трьох розпорядників школи, які по черзі повинні бути в ній присутніми»;
- урахування місцевих умов, що позначається на організації шкіл для дорослого населення тощо.

Висновки. Отже, проведений науковий пошук свідчить, що педагогічна громадськість ХІХ – початку ХХ століття активно долучалась до ініціативи відкриття недільних шкіл, що стали предметом уваги багатьох науковців і педагогів. Просвітники звертали увагу організаторів та вчителів шкіл для дорослих на вимоги, особливості й основне призначення таких шкіл; давали рекомендації щодо покращення процесу навчання дорослих. Серед особливостей недільних шкіл виділялося: серйозне ставлення до навчання і зосередженість різних за віком і за вдачею учнів, висока їх вмотивованість; різноманітний склад вчителів та їх педагогічна спроможність викладати в таких школах; специфіка змісту, методів, принципів організації підготовки дорослих. Серйозні вимоги висували й до майстерності вчителя, його світогляду та фахової підготовки.

Список бібліографічних посилань

1. Алчевська Х. Д. Передумане та пережите. Хрестоматія з історії педагогіки: в 2-х т. / за ред. проф. А. В. Троцько. Харків: ХНАДУ. 2011. Т. 2. с. 342.
2. Вовк Л.П. Історія освіти дорослих в Україні: Нариси. К.: УДПУ, 1994. 228 с.

3. Гринченко Б. Д. Народні вчителі і українська школа. Хрестоматія з історії педагогіки: в 2-х т. За заг.ред. проф. А. В. Троцько. Харків: ХНАДУ, 2011. Т. 2. с. 371.

4. Друганова О. М. Особливості існування вітчизняних шкіл для дорослих, заснованих приватною ініціативою (др. пол. XIX – поч. XX ст.). *Теорія та методика навчання та виховання*: Зб. наук. праць. Х.: ХНПУ, 2006. Вип. 16. С. 37- 47.

5. Друганова О.М. Приватна ініціатива в освіті України (історико-педагогічний аспект) [Текст] : Монографія. Х. : ДИВО, 2008. 556 с.

УДК 374.7 (4)

ORCID 0000-0003-0354-8875

Костенко О. В.

email: kostenko_o_v@outlook.com

РОЗУМІННЯ ТА МІСЦЕ ПРАЦІ У СУЧАСНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У НІМЕЧЧИНІ

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

У даній роботі автор за допомогою методу якісного контент аналізу проводить дослідження сучасної концепції освіти дорослих в Німеччині з метою висвітлення розуміння та місця праці в ній. Вибірковий аналіз програмних документів та оригінальних наукових робіт показав, що праця як (1) власне трудова діяльність (робота) та (2) освітня практика (невід’ємна частина будь-якого навчального процесу) має риси сучасного «суспільства знань» з елементами проєктності, самовизначеності, креативу і т. п.

Ключові слова: *концепт праці в освіті дорослих, якісний контент аналіз, освіта дорослих, суспільство знань, Німеччина.*

In this article, the author uses qualitative content analysis to conduct a study of modern concepts of adult education in Germany with the aim to show the understanding and place of work in it. A selective analysis of program documents and original scientific works showed that work as (1) a proper labor activity and (2) educational practice (as an integral part of every educational process) has the features of the modern society of knowledge with elements of projectivity, self/determination and creativeness.

Keywords: *the concept of work in adult education, qualitative content analysis, adult education, the society of knowledge, Germany.*

Вступ. Праця є невід’ємною складовою людського існування та обов’язковою умовою досягнення будь-якої мети. Соціальним характером праці пояснюється залежність її трактування, появи та поширення конкретних формовтілень від стану розвитку того чи іншого суспільства. Теоретичне вивчення та – як синхронне, так і діахронне – порівняння концептуалізації праці в освітній сфері втрачає свої